

Medya Okuryazarlığı

Ana Akım Medya Okuryazarlığı

Eleştirel Medya Okuryazarlığı

1. Okuryazarlık, günümüzde sadece okuma yazma bilmeyi mi ifade etmektedir?

- Günümüzde okuryazar olmak demek, sadece alfabeyi okuyup yazabilmek demek değildir. Okuryazarlık kavramı, yıllar içerisinde anlam genişlemesine uğrayarak erişim, çözümlenme, değerlendirme, yorumlama ve iletişim gibi becerileri de gerektirmeye başlamıştır.

2. Farklı okuryazarlık çeşitleri bulunmakta mıdır?

- 21. yüzyıla gelindiğinde, bilgi ve iletişim teknolojilerinin de gelişme göstermesiyle beraber bilgi okuryazarlığı, ağ okuryazarlığı, bilgisayar okuryazarlığı, internet okuryazarlığı, dijital okuryazarlık ve medya okuryazarlığı gibi okuryazarlık türleri hayatımıza girmeye başlamıştır. Bu okuryazarlıkların birçoğu birbiri ile çok yakından ilişkili okuryazarlık türleridir. Beceri anlamında birbirlerini tamamlarlar. Mesela internet okuryazarı olmak için bilgisayar okuryazarı olmak gerekmektedir.

3. Bu okuryazarlık çeşitlerinden biri olan medya okuryazarlığı ne anlama gelmektedir?

- Medya okuryazarlığı, herhangi bir medya ortamına (geleneksel medya (gazete, radyo, televizyon vb.) ve yeni medya (internet, sosyal medya vb.)) eleştirelliği merkeze alarak ve o medyanın ekonomi politik arka planını göz önünde bulundurarak erişme, mesajları çözümleme, değerlendirme, yorumlama ve iletme/üretme becerilerini ifade etmektedir.

4. Medya okuryazarlığı ilk olarak ne zaman ve nasıl ortaya çıkmıştır?

- 1960'lara kadar yapılan etki araştırmaları, özellikle televizyon üzerinden sürmüştür. Bařlarda izleyicilerin hipodermik iğne metaforuyla ifade edildiği üzere, medya mesajlarına karşı savunmasız oldukları, dolayısıyla pasif oldukları, ne verilirse aldıkları üzerine görüşler hakimken, ilerleyen yıllarda izleyicilerin medyadan her verileni kabul etmediği, medyanın izleyiciler üzerinde belirli bir yere kadar etkisi olduğu gibi görüşler geçerlik kazanmaya başlamıştır. Bu bağlamda, medyanın mesajlarını oluştururken ticari çıkarları uğruna belirli ideolojilere göre hareket ettiği, bunun pahasına toplumsal değerleri hiçe saydığı, medyanın bu olumsuz etkilerinden özellikle çocuk ve gençleri korumanın lazım geldiği gibi düşünceler gelişmeye başlamıştır. Bu düşünceler, medya okuryazarlığı kavramını ortaya çıkarmıştır. Medya okuryazarlığının ortaya çıktığı bu ilk dönem, yaklaşımı itibariyle ana akım/muhafazakar/geleneksel/ticari medya okuryazarlığı olarak adlandırılmıştır.

5. Ana akım medya okuryazarlığının temel amacı nedir?

- Ana akım medya okuryazarlığının temel gayesi, özellikle çocuk medya ilişkisi bağlamında, bireyleri medyanın olumsuz etkilerinden korumaktır.

6. Ana akım medya okuryazarlığı bireye nasıl yaklaşmaktadır?

- Ana akım medya okuryazarlığına göre, özellikle çocuklar olmak üzere bireyler, medyanın ideolojik ve toplumsal değerleri yok sayan mesajlarına karşı korunmasızdır. Onları ebeveynleri ve okul, medya mesajlarından kaçırarak korumaktadır. Bu yaklaşım, bireyin (öğrencinin) medyaya karşı kendini koruma gücüne sahip olmadığını ve böyle bir bilince de erişemeyeceğini iddia etmektedir

7. Ana akım medya okuryazarlığı aktif bir katılımı sağlamakta mıdır?

- Ebeveynleri tarafından olumsuz görülen medya mesajlarından kaçırılarak medyanın olumsuz etkilerinden korunan birey, burada pasif bir rol oynamaktadır. Medya karşısında pasif olarak konumlandırılan birey, sadece ebeveynleri tarafından “sansürlenmemiş” medya içeriklerine ulaşabilmektedir. Dolayısıyla bu yaklaşım, medya karşısında aktif katılımın önüne geçilmesine, pasif bireylerin yetişmesine neden olmaktadır. Bu durum ise, toplumsal dönüşümün iktidarın istediği şekilde gerçekleşmesini kolaylaştırmaktadır.

8. Ana akım medya okuryazarlığı medyanın arka planını dikkate almakta mıdır?

- Ana akım medya okuryazarlığı, medyanın ekonomi politik arka planını dikkate almayarak sadece mesaja odaklanmaktadır. Bu yaklaşım, medya mesajlarını ideolojik etkilere ve toplumsal değerlere göre değerlendirmekte, fakat hangi toplumsal değerlere göre değerlendirilmesi gerektiğine dair bir açıklık getirmemektedir.

9. Ana akım medya okuryazarlığı popüler kültür ürünlerini kullanmakta mıdır?

- Ana akım medya okuryazarlığı, öğrencilerin sanatsal içerikler, iyi ve güzel içeriklerle karşılaşmalarını, medya mesajlarını çözümleme ve değerlendirme becerilerini bu içerikler üzerinden geliştirmelerini istemektedir. Bu yaklaşım, adeta öğrencilerin asla popüler kültür ürünleri ile karşılaşmasını istememekte, fakat öğrencinin okuldan çıktıktan sonra bunlarla karşılaşabilme ihtimalini umursamamaktadır

10. Ana akım medya okuryazarlığı medya içeriklerine nasıl yaklaşmaktadır?

- Ana akım medya okuryazarlığı medya içeriklerini, onun üretildiği tarihsel, toplumsal ve ekonomi politik arka planı görmezden gelerek, sadece ideolojik etkilere ve toplumsal değerlere odaklanarak değerlendirmektedir.

11. Eleştirel medya okuryazarlığı neden ortaya çıkmıştır?

- Ana akım medya okuryazarlığının önerdiği şekilde bireyleri medya mesajlarından tamamen izole etmenin mümkün olmadığını, onların bir şekilde medya mesajlarıyla karşılaştıklarını, dolayısıyla bunun mutlak bir çözüm olmadığını, bunun yerine bireyin medya mesajlarıyla eleştirel düşünce ile bilinçli bir şekilde karşılaşarak, medya mesajlarının ne kadar ideolojik ya da toplumsal değerlere aykırı olduğuna onların karar vermesini, böylece medyanın olumsuz etkilerine karşı daha güçlü bir karşı koyuşun sergilenebileceğini savunan eleştirel medya okuryazarlığı, ana akım medya okuryazarlığının medyaya olan yaklaşımına karşı olarak gelişmiştir.

12. Eleştirel medya okuryazarlığının temel amacı nedir?

- Eleştirel medya okuryazarlığının amacı, eleştirel paradigmaya bağlı olarak, medya okuryazarlığının, bireyleri medya mesajlarından adeta kaçırarak medyanın olumsuz etkilerinden korumasını değil, bireyin medyanın tam karşısında eleştirel ve bilinçli bir şekilde yer almasını sağlayarak gerçekliği medyanın gösterdiği şekilde değil, olduğu şekilde görmesini, bilgiye ulaşmak için alternatif medyaları geliştirip onlara ulaşmasını, böylece medya aracılığıyla toplumsal pratikleri düzenleyen iktidara karşı politik aktör haline gelmesini sağlayacak şekilde uygulanmasını gerçekleştirmektir.

13. Eleştirel medya okuryazarlığı bireye nasıl yaklaşmaktadır?

- Eleştirel medya okuryazarlığına göre, ana akım medya okuryazarlığının söylediği gibi, medyanın olumsuz etkilerinden korumak için bireyi medya mesajlarından kaçırmamak gerekir. Zira böyle bir hareket, bireylerin medyaya aktif katılımını engellemekte, bilgiye ulaşma ve katılma haklarını kısıtlamakta, sorgulayıcı ve seçici olmalarını engellemektedir. Kaldı ki medya mesajlarından tam anlamıyla kaçmak artık mümkün değildir. Bu nedenle özellikle çocukları, medyanın etkilerine karşı bilinçlendirerek onların, karşılaştıkları mesajlara karşı eleştirel yaklaşan, sorgulayan, farklı bakış açılarından bakan, alternatif kaynaklara ulaşan, gerektiğinde karşı çıkan, dolayısıyla medya tarafından kontrol edilen değil, kontrol eden bilinçli bireyler olmalarını sağlamak gerekmektedir.

14. Eleştirel medya okuryazarlığı aktif katılımı sağlamakta mıdır?

- Eleştirel medya okuryazarlığı, bireyin medya karşısında eleştirel düşünerek, sorgulayarak ve üretmek durmasını, böylece katılımcı bir yurttaşlık bilincini ortaya koymasını istemektedir. Bu şekilde demokrasinin güçleneceğini belirten bu yaklaşım, bireyin aktif katılımını desteklemektedir.

15. Eleştirel medya okuryazarlığı medyanın arka planını dikkate almakta mıdır?

- Eleştirel medya okuryazarlığı, medyanın tarihsel, toplumsal ve ekonomi politik arka planını göz önünde bulundurarak medyaya bütünsel bir şekilde yaklaşmaktadır. Bu sayede birey-iktidar ilişkisini kurarak, medyanın daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır.

16. Eleştirel medya okuryazarlığı popüler kültür ürünlerini kullanmakta mıdır?

- Eleştirel medya okuryazarlığı, okullarda salt sanatsal içeriklerin kullanılmasını değil, öğrencinin okuldan çıktıktan sonra çokça karşılaştığı popüler kültür ürünlerini de incelemeyi önermektedir. Bu yaklaşım, öğrencilerin popüler kültür ürünlerine karşı daha eleştirel ve bilinçli bir şekilde yaklaşmalarını sağlayacaktır.

17. Eleştirel medya okuryazarlığı medya içeriklerine nasıl yaklaşmaktadır?

- Eleştirel medya okuryazarlığı, medya içeriklerini tarihsel, toplumsal, sosyo-kültürel bağlamlarını gözetererek ele alır ve bunu yaparken medyanın ekonomi politik arka planını göz önünde bulundurur. Medya içeriklerine eleştirel bir düşünce ile yaklaşarak mesajın görünen anlamının dışında, görünmeyen, derin anlamına odaklanır. Mesajın kime hizmet ettiğini ve niçin üretildiğini sorgular. Mesajın kaynağını araştırır ve alternatif kaynaklara ulaşır. Bunun haricinde kendi içeriğini üretmeyi teşvik ederek, katılımı destekler.

18. Eleştirel medya okuryazarlığında eleştirel düşüncenin yeri nedir?

- Eleştirel medya okuryazarlığının merkezinde eleştirel düşünce yer almaktadır. Eleştirel düşünmek, amaçlı, düzenli ve sistematik bir süreçtir. Öğrenilebilir ve geliştirilebilirdir. Eleştirel düşünce, medya mesajlarına farklı açılardan, ön yargı ve kabullerden bağımsız olarak yaklaşmayı, farklı kaynaklardan doğrulamayı, eksik kalınan noktada bilgileri ikmal etmeyi, doğru soruları sormayı sağlayarak medya mesajının alt anlamına inebilmeyi, görünen anlamın yanında görünmeyen anlamı bulup ortaya çıkarabilmeyi sağlamaktadır.

19. Eleştirel medya okuryazarlığı neden gereklidir?

- Eleştirel medya okuryazarlığı, bilgi çağındaki post modern bir toplumda yaşayan bireyin, iktidar tarafından medya vasıtasıyla kurulan toplumsal gerçekliği fark etmesini ve kendi gerçekliğini doğru bir şekilde oluşturarak bilinçli bir toplumun oluşmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bilgi çağının gereklerinden olan doğru bilgiye ulaşmak için, bireyin kendisine sunulan bilgilerin gerçek bilgi olmadığını, doğru ve geçerli bilginin ise iktidar tarafından saklandığını ve ona ulaşmanın çok zor olduğunu fark etmesi gerekmektedir. Farkındalık sahibi olan birey, eleştirel düşünmeye başlamış ve bilinçli bir birey olma yolunda önemli bir adım atmış demektir. Eleştirel medya okuryazarlığı, tek tek bireylerin eleştirel düşüncelerini sağlayarak bilinçli bir toplum oluşturmayı amaçlamaktadır.

20. Eleştirel medya okuryazarlığının demokrasi ile ilişkisi var mıdır?

- İktidar, medya aracılığıyla sürekli olarak toplumsal pratikleri kendi hesabına düzenlemektedir. Dünyayı medyadan tanıyan ve öğrenen birey, medyadan gördüğünü gerçek sanmaktadır. Böylece iktidarın toplumsal denetimi gerçekleşmektedir. Eleştirel medya okuryazarlığı, bireyin medyada gördüklerine eleştirel olarak yaklaşmasını ve onun aslında gerçeğin kendisi değil, çarpıtılmış hali olduğunu fark ederek, kendi gerçekliğini oluşturmasını istemektedir. Kendi gerçekliğini oluşturan ve dünyaya bu şekilde bakan birey, iktidarın oluşturmaya çalıştığı toplumsal pratiklerin dışarısında kalarak, onu değiştirebilme şansına sahip olacaktır. Demokratik katılım hakkını kullanarak bilgi paylaşımında bulunabilecek, politik mesajlar üretebilecek, diğerleri ile tartışmalara girerek onları yönlendirebilecek ve harekete geçirebilecektir.

EKMEL KILIÇ

- ▶ Uşak Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Medya Bölümü 4. Sınıf Öğrencisi
- ▶ ekmelkilig@hotmail.com
- ▶ www.ekmelkilig.wordpress.com